

İstanbul Sözleşmesi Bağlamında: Yasalar, Yorumları, Uygulamaları ve Etkileri

Yasin Aktay¹

Bir süredir Türkiye'nin gündeminde yer alan İstanbul Sözleşmesi'nin "bir gece ansızın" Cumhurbaşkanı tarafından yürürlükten kaldırılmasıyla birlikte toplumda başka türlü hiç bitmeyecek gibi görünen bir tartışma en azından "bir karara" bağlanmış oldu. Doğrusu bu karara varılincaya sözleşme etrafında yürütülen tartışmalar, böyle bir sözleşmeden kimin ne beklediği, bir metne kimin nasıl bir güç ve anlam yüklediği açısından bakıldığında çok ilginç bir manzara ortaya koyuyordu. Tartışmadaki saflaşmalar, ayrışmalar, gerilim Türkiye'nin genel durumundan elbette hiç de uzak değil. Salt bu tartışma üzerinden bile Türkiye'nin siyasi ve kültürel çeşitliliğinin bir topografyası ortaya konulabilir. 70 yıl içinde kent nüfusunu yüzde yirmilerden yüzde doksanlar seviyesine çıkarmış bir ülke olarak Türkiye'nin yaşamakta olduğu hızlı sosyolojik değişimlerin ortaya çıkardığı bütün sorunların kaynağı veya çözümü olarak bir metni görmek ise, neresinde bakarsanız yaşadıklarına dair ciddi bir farkındalık eksiğinin işareti. İstanbul Sözleşmesi'ne dair toplumda oluşan algılar, onu ya yaşanan bütün sorunların sebebi ve baş sorumlusu olarak görüyor veya kadına yönelik şiddetten tam bir kurtarıcı olarak.

¹ Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, yaktay@ybu.edu.tr, ORC ID: 0000-0002-6753-6286.

Doğrusu 11 yıldır yürürlükte olan böyle bir metnin şiddeti ne kadar önlemiş olabileceğine dair ciddi bir veri yok ortada. Aksine yürürlükte olduğu süre içinde en azından kayıtlara “kadın cinayeti” olarak geçen vakalarda bir azalma değil, bir artışın söz konusu olduğu bir veri olarak ortadadır. Bu veri dolayısıyla sözleşme metni ile kadına yönelik şiddet arasında nedensel bir ilişki olduğunu söylemeye elbette hiçbir sosyolojik analiz imkân vermez. Ama en azından sözleşmenin şiddeti azaltma yönünde bir etkisi olmamış olduğu biraz daha kolay söylenebilir. Buna rağmen sözleşmeye atfedilen olumlu veya olumsuz güç, bu konuda ayrılmış bir toplumun tartışma yoluyla bir gerçeklik inşasına mükemmel bir örnek oluşturuyor.

Sözleşmeye muhafazakâr kesimin atfettiği anlamın giderek hükümet üzerinde ciddi bir baskıya dönüşmüş olduğu çok açıktı. Ancak çekilme kararının bu baskıya verilmiş bir taviz olduğunu düşünmemek gerekiyor. Çünkü sözleşme metninde geçen bazı ifadelerin, gittikçe tebarüz eden yorumlar sayesinde eşcinselliği normalleştirdiğine hükmedilecek hale gelmesi bir muhafazakâr parti için de kabul edilmesi zor bir metin ortaya çıkarmış oluyordu. Tam da ortaya çıkarıyor diyoruz, çünkü böylesine mutabık olunmuş bir okuma olmasa o metnin başka türlü yorumlanması da mümkündü. Böylece bir metnin zamanla değişen yorumlarıyla birlikte içeriğinin de değişmeye başlamasına dair çok çarpıcı bir deneyim yaşamış olduk. Çünkü neticede 11 sene kadar önce aynı metni yine aynı kadrolar hiç böyle bir anlam yüklemeyen okumuş ve kabul etmişlerdi.

Doğrusu konu elbette kadına yönelik şiddetin önlenmesiyle sınırlı bir konu değildi artık. Konu büyük ölçüde “toplumsal cinsiyet” kavramıyla birlikte eşcinselliğin normalleştirilmesi konusuydu. Aslında kadına yönelik şiddete karşı alınan tedbirler konusunda bir abartılı durum bile varsayılabilir. Üstelik alınan tedbirlerin psikolojik, sosyolojik sonuçları hiç hesaplanmadan uygulamaya sokulduğu için zamanla şiddeti daha da tahrik edici bir etki yaptığına dair sayısız tecrübeler kayda geçiyor. Buna rağmen sözleşme ile ilgili tartışmalar bu konuların tartışılmasına fırsat vermeyen bir gerilim konusu.

Aslında yeri gelmişken eşcinsellik tartışması da açılmış oluyor. Bir homofobi suçlamasına maruz kalmadan bu konuda bir şey söylemenin ne kadar zor olduğunun farkındayız. Oysa bu suçlamanın kendisinin İsrail’in antisemitizmi kullanma biçiminden farkı kalmamış durumda. Siyonizm’in yayılmacı politikalarına, Müslüman kıyımına ve apaçık

İslam düşmanlığına karşı çıkanların da hemen Yahudi düşmanı sayılması, bu düşmanlık söyleminin kullanılışlı bir enstrümana dönüşmesinin mükemmel örneğidir. Aslında sözleşmede eşcinselliğin normalleştirilmesine karşı çıkılması, eşcinsellere yönelik şiddeti onaylamak veya teşvik etmek anlamına zorunlu olarak gelmiyor. Şiddet kime karşı uygulanırsa uygulansın suçtur ve cezalandırılması gerekiyor. Bu şiddetin kadına, erkeğe veya başka herhangi bir insana yapılmasının ayırımını bile yapmamak gerekiyor. Ancak Türkiye’de kadına yönelik şiddet başlığı altında ayrıştırılmış şiddet türü, kanaatimizce şiddetin mahiyetini de isklamaya yol açan bir etki yapmaktadır.

Bu tabii ayrı bir tartışma konusu ancak burada eşcinselliğin normal görülmemesinin bundan kaçınmaya dair etik normatif, didaktik tutum hiçbir dinin vazgeçemeyeceği bir olağan söylemdir. Bu söyleme karşı eşcinsel lobilerin yaptıkları faaliyetler giderek kendilerine yönelik şiddet veya ayırımcılığı engellemeye dönük bir savunmadan herkesi bu normatif söyleminden vazgeçmeye icbar eden yayılmacı bir zorbalığa dönüşmüştür. Bu konuda Diyanet İşleri Başkanı’nın geçtiğimiz yıl ramazan ayında müminleri eşcinsel davranışlardan kaçınma yönünde verdiği hutbeye karşı gösterilen tepkiler bu zorbalığın tipik bir örneğini oluşturmuştur. Bir dinin en olağan söylemi, en tabii vaazı insanları bazı eylemleri yapmaya teşvik bazılarını da yapmaktan nehyetmektir. İçkiden, yetimlerin hakkını yemekten, faiz almaktan, zinadan, livatadan sakındırmak. Bir dinden veya dindardan bunları yapmamayı istemenin absürtlüğü bir yana bu absürtlüğe cüret etmek eşcinselliğin aslında tarihi tekrürü. Eşcinsellik savunusu hiçbir zaman hoşgörü talep etmekle hatta dokunulmazlık talep etmekle yetinmeyip herkesi kendi normlarını kabul etmeye zorlayan zorba bir tabiata sahip olduğunu gösteriyor.

Eşcinsel Despotizmi ve İstanbul Sözleşmesi

Geçtiğimiz yılın ramazan ayının başlangıcına da denk gelen bir günde Ankara Barosu Diyanet İşleri Başkanı hakkında, başkanın eşcinsellik hakkında verdiği bir hutbe içeriğinden dolayı savcılığa insanlara karşı ayırımcılık yaptığı ithamıyla suç duyurusunda bulundu. Doğal olarak bu suç duyurusu birçok tartışmayı körükledi. Handiye, tam eski ramazanları andıran bir tartışmaydı.

“Eski ramazanlar” diyorsak da çocukluğumuzun ramazanlarından değil, şunun şurasında sadece birkaç yıl öncesine kadar laikçi panika-

takların iftar topunu bekler gibi ilk teravihle birlikte saldırıya geçtiği zamanların ramazanları. Neredeyse ramazanın menâsiki haline gelmiş bu tartışmalar bir türlü laikleştirilememiş toplumun ramazanda iyice nükseden Müslümanlığına karşı verilen duygusal tepkilerdi aslında. O yüzden aslında aklı başında hiçbir tartışmanın yaşanma ihtimali de olmuyordu.

Bir kısım insan dine, dindarlığa karşı kalplerinin en derinlerinde bir ukde haline gelmiş komplekslerini açığa vuruyorlardı. İşin tabiatı da bu değil mi? Dine karşı kim aklı başında nasıl bir tartışma yürütebiliyor ki bu memlekette. Din, millet, milliyet söz konusu olduğunda ortaya serilen fikirler veya karşı fikirler insanların aşk ve nefret kaskacında kalıyor. Bu alan da felsefe veya bilim konusu olmaktan çok ciddi psikoloji vakası olarak değerlendirilmeyi daha fazla hak ediyor. Dindarca eylemler günahkârları neden rahatsız ediyor? Veya tersi, dindarlar kendi sevaplarının peşinde koşmak varken günahkârların günahıyla neden daha fazla ilgileniyor? Yaşanan hangi dönüşümlerden sonra geride bıraktıklarımızda gözümüz kalıyor? Dostoyevski'nin romanlarında ortaya koyduğu meşhur komplekslerden biri, mesela: günahkârlar, özellikle papazların, din adamlarının günah işleme ihtimalini neden büyük bir müjde gibi karşılarlar?

Kuşkusuz, Ankara Barosunun eşcinselliği dine karşı savunan çıkışı bundan çok öte bir kompleks konusu. Konu eşcinselliğin hak ve özgürlük talebi olmaktan çıkmış onu dine dahi nüfuz edecek yeni ve despotik bir iktidar arzusuna dönüşmüştür. Diyanet İşleri Başkanı sayın Prof. Dr. Ali Erbaş'ın içinde zinadan, livâttan, "büyük günahlar" olarak sakındıran hutbesine Ankara Barosunun verdiği tepki nasıl bir kompleks veya psikoloji konusudur? İnsanı din konusunda bu kadar cahil bir o kadar da öfkeli kılan kompleksi iyi irdelemek gerekiyor.

Cami cemaatinden, hatta cuma cemaatinden, hatta bayram namazı cemaatinden sayın Erbaş'ın hutbesini yadırgayacak, ondan birilerine karşı kin ve nefret söylemi anlayabilecek bir Allah'ın kulu çıkar mı? Çıkmaz. Çünkü herkes bilir ki, Ali Erbaş kendinden konuşmuyor, doğrudan Kur'an'ın, İslam'ın en temel yasaklarını dile getiriyor. Camiye gelen kişi aslında bunları duymaya da hazır. Erbaş bunları sadece hatırlatıyor. İslam zinayı da eşcinselliği de yasaklıyor ve bunların toplumun dokusunu bozan, nesli ve ekini bozan yanlarına da dikkat çekiyor. Sağlıklı bir toplum ideali var dinin; ahlakın bir kısmı da bu sağlıklı toplumu inşa eden kodlamalardan oluşur.

Bireysel özgürlükleri sorumsuzlukla eş değer olarak düşünen ve hazlarını, hevâ ve heveslerini kendilerine yol edinenlerin anlamakta zorluk çekeceği bir şeydir bu. Bugün özellikle eşcinselliğin toplumsal dokuyu nasıl tahrip ettiğine, aile hayatını nasıl yok ettiğine ve neticesinde ekini bozduğuna dair bir yığın alamet var. Bu alametler yeni ortaya çıkmış değil, ama eş cinselliğin yayıldığı, meşrulaştırıldığı, yetmiyor bir de bütün toplumu esir almaya çalıştığı yerlerde nelere mal olduğu gün gibi ortadadır.

Bu işin Avrupa'da neredeyse yeni bir ahlaki norma dönüşmüş olduğu ve eş cinselliğin artık bir özgürlük meselesi olmaktan bile çıkmış, artık başka insanların hayatlarına, normlarına, inançlarına müdahale edecek boyuta gelmiş olduğu da bir gerçek. Bugün dünyada siyasette, kültürde, finans ve iş dünyasında, hatta bilimde eş cinsel lobisinin efsanevi Yahudi lobisinden daha güçlü ve etkili hale gelmiş olduğu da... Bütün bu alanlarda etkinliğini sürdüren eş cinsel lobisinin oturtmaya çalıştığı yeni norm düzenini bir türlü kabul ettiremediği bir alanın din olduğu anlaşılıyor. Aslında eş cinsel lobisi Avrupa'da ne yapıp edip Hristiyanlık üzerinde arzuladığı bu iktidarı neredeyse tesis etmiş durumda. Yahudiliğin de Hristiyanlığın da apaçık günah saydığı eş cinselliği, rahipler bugün eş cinsel iktidarın lanetinden kaçındıkları için vaazlarına konu edinmekten çekinmektedirler.

Bilim alanında sanat, sosyoloji, psikiyatri, psikoloji ve tıp bilimine eş cinselliği bir hastalık veya sapkınlık olarak niteleyecek her türlü tezin önü kapatılmış durumdadır. Bugün bu bilim alanlarında böyle bir tezi ileri sürmenin eş cinsel güce çarpan bir yaptırım, bir bedeli vardır. Almanya'da buna cesaret eden bir psikiyatristin başına gelenler malum.

Esasen İslam, din ve nasihat olarak müminlere bunu yasaklayıp ona karşı sakındırır da hukuk alanında özel hayatın mahremiyeti çerçevesinde kimin ne yaptığına da karışılacağı bir toplum öngörmüyor. Bilakis özel hayata dair tecessüsü de eşit derecede sakındıran İslam'ın bu konudaki normu, insanlara belli bir özgürlük alanı da tanımıştır. Öyle anlaşılıyor ki, günahın toplumsallaştırılması, özendirilmesi günahın kendisinden çok daha ağır bir günah sayılmıştır.

Kendi özel hayatında insanların ne yaptığıyla Türkiye'de de kimse ilgilenmiyor. Ancak öyle görünüyor ki, eşcinsel lobisinin talep ettiği özgürlük bile değil, herkesin hayatını kendi kurallarına göre belirlemek, bir eş cinsel toplum ortaya çıkarmak. Bu lobi sanatın her alanında, sinemada, müzikte, oyuncak sektöründe çocukları eşcinselleştir-

me, insanları eş cinselliğe özendirme konusunda emperyal bir tutum sergiliyor. Ailece, çoluk çocuk seyredilen filmlerin çoğunda alakasız bir yerde bir eşcinsel ilişki bir normalite olarak sunuluyor. Konu artık orada burada aşağılanan, hor görülen eş cinsellerin basit hak-hukuk özgürlük meselesi olmaktan çıkmış, çoktan ciddi bir eş cinsel despotizmine dönüşmüş durumda.

Baksanıza artık insanlarla Allah'ın arasına bile girmiş, helali haramı tayin etme cüretkarlığına uzanmış. Takdir edersiniz ki helali haramı belirleme arzusu, despotizmin son raddesi, siyasal ilahiyatın diliyle söyleyeceksek bir tanrılaşma arzusu. Hafazanallah.

Özgürlük, Sorumluluk ve Eşcinsellik

Dostoyevski'nin romanlarında ortaya koyduğu meşhur komplekslerden birine değinmiştik. Günahkârlar, özellikle papazların günah işleme ihtimalini genellikle büyük bir sevinçle, adeta bir müjde gibi karşılarlar. Bu onların da günahkârlıklarını meşrulaştırır, normalleştirir, rahatlatır çünkü.

Bu müjde dilinin medyadaki karşılığını çok sık yaşarız. Sıradan bir insanın çok normal olarak yaptığı birçok şeyi bir imam veya bir rahip yaptığında sansasyonel haberlerin konusu olur. Bu haberin satıcısından alıcısına kadar pazarını belirleyen, insanların içlerindeki günah baskısından kurtulma ve arınma isteğidir aslında. Tabii ki cahiliyeye özgü bir yolla.

Tam tersinden bakıldığında, kendi içinde tutarlı dindarların da günahkârlara ayrı bir rahatsızlık verdiği durumlar da tipiktir. Bunun arındaki psikolojiyi aslında Lut kavmi, temiz kalmaya çalışanlara karşı çok iyi yansıtır: "Çıkarın bunları diyarınızdan, güya bunlar çok temizlermiş."

Temiz olma, temiz kalma arzusu ve talebi de cürmün kol gezdiği, neredeyse bir norm haline gelmiş olduğu, kurulu düzenin kuralı haline gelmiş olduğu yerlerde ciddi bir sorun oluşturur, düzeni tehdit eder. Bu sadece livâta hususunda değil, başka cürüm alanlarında da böyle.

Rüşvetin ve hırsızlığın veya ırkçı ayrımcılığın, kadınlara veya zayıflara zulmetmenin herkes tarafından bir hak gibi görüldüğü bir yerde rahatsızlık vermek ve oyunbozan sayılmak için sadece itiraz etmeniz gerekmiyor, temiz kalmakta direnmek bile bir rahatsızlık konusu olabiliyor.

Bilindiği gibi Lut kavminin olayında livâtayı bir norm haline getirmiş olan toplumun kendi özel hayatı içinde livâtayı yaşamaktan daha da büyük günahı, buna herkesin uymasını istemeleriydi. O yüzden Hz. Lut'a iki yabancı ve parlak misafirin gelmiş olduğunu duyduklarında koşup onları da kendi hayatlarına çekmeye çalışmışlardı. Hz. Lut, o misafirlerini korumaya çalışıp onlara teslim etmemekte diretince "çıkarın bunları diyarınızdan, temizlermiş."

Buradaki "temizlermiş!" ifadesindeki tonlama, "bize temizlik taslıyorlar, bizi kirli sayıyorlar, bize bizim bilmediğimiz bir norm taslıyorlar, hayat tarzımızı karalıyorlar" gibi anlamlar taşıyor. Belli ki temiz kalma isteği o toplumdan dışlanmanın gerekçesi sayılıyor.

Livâta kültürünün böyle bir istenci var. Nietzsche'nin ifadesiyle çok şiddetli bir "iktidar istenci" ile yüklü bir yaşam biçimi ve tarih her zaman tekerrür ediyor. Bugün de neticede tarihin her döneminde var olmuş ve muhtemelen bir sapkınlık biçimi olarak da var olmaya devam edecek olan eş cinsellik özel hayatta gizli olarak yaşanmakla yetinmiyor, bir kimlik olarak tanınmak ve itibar görmek istiyor ama bununla da yetinmiyor, emperyal bir tarzda giderek herkesi bu günaha ortak etmeye çalışıyor. İnsanları bu işe özendirmek için türlü türlü ve sinsice yollara başvuruyor.

Yoksa daha önce de ifade ettiğimiz gibi, cinsellik insanların özel hayatlarıyla ilgili bir konudur ve kimsenin başka insanların hayatlarına tecessüs ederek deşip ifşa etme hakkı yoktur, devletin bile. Cinselliğin kamusal alanda ifşası konusunda belki eş cinsellerin haklı olabilecekleri tek konu erkek ve kadın cinselliğinin serbestçe teşhir ediliyor olmasıdır. Oysa İslam eş cinselliğin teşhirine ve özendirilmesine karşı olduğu kadar erkek ve kadının cinselliklerinin kamusal alanda teşhirine de karşı çıkar. Sürekli kışkırtılan bir cinselliğin toplum sağlığını fena halde bozduğu bir gerçek. Dolayısıyla burada birilerinin "homofobizm" diyeceği türden bir ayrımcılık var sayılamaz. Erkek ve kadın cinselliğinin aşırı vurgulanmasının sadece insan bedenini metalaştırmış olan kapitalizmin işine yaradığı, onun dışında toplumu ifsat eden bir etki yaptığını söylemekten neden çekinelim?

Burada bir özgürlük sorunu görenlerin, görmesi gereken bir-iki şey daha var: Kadın ve erkek bedenini kendine metalaştırmış kapitalizmin akıl ve sorumluluktan boşanmış tüketicileri olma tehlikesi. Evet, kapitalizm insanların metalarını tüketme özgürlüğü talep eder ve bütün bir özgürlük sorunu bu tüketme özgürlüğü üzerine kuruludur.

İkincisi elbette insanın özgürlüğü sorumluluğuyla dengelenmesi gereken bir şeydir ve bu sorumluluk bilhassa özgürlüklerin kullanımında başka insanların hak ve özgürlüklerine temas ettiği sınırlarla ilgilidir. Hududullah diye bildiğimiz “Allah’ın sınırları” aslında başka insanların haklarını işaret eden sınırlardır. İnsan başka insanlara karşı suç işlediğinde bizzat Allah’a karşı suç işlemiş olur. Bu itibarla, Eş cinselliğin lanetlenişi kendi içinde kalan bir günah olmayışından, başka insanların haklarına tecavüz eden bir boyuta sahip olmasındandır.

Aslına bakarsanız insan davranışlarının birçoğunda bu sosyal boyutlar vardır. Yani insanın kendi bireyselliğiyle sınırlı kalmayan, başka insanlara etkisi olan davranışlar. Kendi içkisini kendi evinde kimseye etki etmeyecek şekilde içen kişinin günahı kendinedir ve kimsenin diyeceği bir şey olmaz. Ancak içtiği içki dolayısıyla eşine, çocuklarına şiddet uygulayan veya trafiğe çıkıp kazaya sebebiyet verenin içkisi artık kamusal bir meseledir.

Korona virüs günleri aslında bize bir sosyal eylemin bireysellik sınırlarını ve başkalarına karşı sorumluluğumuza dair önemli dersler vermiş, geniş ufuklar açmış olmalı.

İşledikleri günahın günah olarak kodlanmasına bile tahammül etmeyen eş cinsellerin arzu ettikleri, kurmaya çalıştıkları dünyanın bütün insanlar için nasıl bir felaket olabileceğini tahmin etmek hiç de zor değil halbuki.

Bunun için dine, bilhassa İslam’a bir öfke duymaları da şaşılacak bir şey değil. İslam’ı çağlar öncesinde kalmış bir anlayış olarak nitelendirmeleri de herkese dayatmaya çalıştıkları sapkın normun en arkaik, en ilkel kibirini ifade ediyor. Bu psikoloji en kadim zamanlarda bile fırsatını bulduğunda sadece özgürlük talebiyle yetinmediğini, bütün topluma kendi normunu dayatmaya çalışan faşizan bir tabiata sahip.

İstanbul Sözleşmesi’nde Neyi Tartıştığımızı Biliyor muyuz?

Koç Holding’in ardından TÜSİAD kanadının önemli aktörlerinden Sabancı Vakfı ve Borusan Holding de İstanbul Sözleşmesi’ne destek mesajları yayımladı ve yürürlüğe girmesi çağrısında bulundu. Açıklamalarda, İstanbul Sözleşmesi’nin korunması, etkin bir biçimde ve kararlılıkla uygulanması gerektiği vurgulandı. Böylece İstanbul Sözleşmesi üzerine bir süredir iyice ısınmaya başlayan tartışmada karşı tarafın kadrosu da tamamlandı. Şimdi kıran kırana bir mücadele için bütün hazırlıklar tamam.

Kadroya geç de olsa katılan bu oyuncuların açıklamalarına bakılırsa İstanbul Sözleşmesi'nin tek amacı kadına şiddeti önlemek.

Oysa Türkiye'de kadına yönelik şiddetin artışı ile bu sözleşmenin yürürlüğü neredeyse birbirine paralel. Sözleşmeye hâkim olan dil ve söylem zaten bizim yasalarımıza veya yargı ve polisiye uygulamalarımıza haddinden fazla uyarlanmış durumda. Kadına yönelik şiddete tolerans sıfırın bile altlarına inmiş durumda. Yargı mensupları en ufak bir aile içi şiddet ihtimali karşısında hiçbir risk almamak adına hemen erkeğe uzaklaştırma cezası vermektedirler. Kadının beyanı karakolda da mahkemelerde de esas alındığı için aileler arasına telafi edilemeyen, geri dönülemeyen bir kamu otoritesi girmektedir. Bir hesaba göre şu anda uzaklaştırma cezası almış koca sayısı 250 bini bulmuş durumda.

Bunun ülke için ne anlama geldiğini tasavvur edebiliyor musunuz? 250 bin koca, çoluk çocuğuyla 250 bin aile demektir. Bu ailelerin eşi, dostu, akrabaları bu aile içi ihtilaftan etkilenmektedir. Bu aynı zamanda aile içi şiddet vaka sayısında da bir patlama anlamına geliyor.

Eskiden bu kadar aile içi şiddet mi yoktu, yoksa kaydı mı tutulmuyordu? Bunu anlamanın yolu nedir? Kuşkusuz bunu anlamanın yolu, işi ideolojikleştirmeden en nesnel biçimiyle olaylar arasındaki nedensel ilişkileri soğukkanlı bir biçime tespit etmekle başlar. Daha tespit aşamasında herkes kendini rahatlatmanın peşine düşüp işi kendi günahının keçisine yüklemeye kalkınca ne aile içi şiddet ne de kadına şiddetin önü alınabilir, sadece aile içi şiddet dolayısıyla birikmiş öfkemizi bütün topluma yansıtılan bir şiddet şeklinde yaşar gideriz.

Nedensel ilişki açısından bakıldığında İstanbul Sözleşmesi'nin etkinliği ile kadına yönelik şiddet oranının artışı arasındaki paralellik kaydedebileceğimiz en nesnel veri görünüyor. Yani zannedildiği gibi sözleşme aile içi şiddeti hiç engellemiyor, engelleyemiyor. Bilakis nedensel ilişkiyi kesin olarak ilk anda söyleyemesek bile bu sözleşmenin etkinliği arttıkça kadına yönelik şiddette de bir artış olduğunu görebiliyoruz.

Buna rağmen, sözleşmeye atfedilen roller üzerine konu o kadar ef-saneleştirilmiş durumda ki, sözleşme lağvedildiğinde aile içi şiddeti engelleyebilecek, kadını koruyabilecek hiçbir mekanizma kalmayacak zannediliyor. Sansasyonel vakaların psikolojik etkisi sözleşmenin tarafına çekilerek efsanevi söylem daha da derinleştiriliyor. Pınar Gültekin vakasında mesela sözleşmenin rolü ne? Onu canice vahşi duygular içinde katleden hayvan sözleşmenin lağvedilme ihtimalinden mi ce-

saret buldu sanki? Bu sözleşmeci uyanıklara bakılırsa öyle gibi. İnsan aklıyla dalga geçmenin tipik kurnaz yolu.

Diğer yandan sözleşmeye karşı çıkanlar açısından bakıldığında, boşanmaların artmasında sözleşmenin iddia edildiği gibi rolü o kadar büyük müdür? Burada da sözleşmeye zannedildiğinden fazla bir sosyolojik güç atfediliyor olduğunu söylemek zorundayız. Boşanmaların artışı ve aile içi rollerin hızla değişmesi sözleşmeye bağlanamaz elbet. Türkiye'nin hızla değişen bir sosyolojisi var. Kadının iş hayatına eskisine nazaran hızla daha fazla katılması sözleşmenin ortaya çıkardığı bir sonuç değil. Bu katılım ise kadın ve erkeğin ailedeki ve toplumdaki rollerini hızla değiştirmektedir. Sözleşmeye şiddetle karşı çıkan muhafazakâr insanların şu soruya samimiyetle cevap vermeleri gerekiyor: Kendi oğullarına üniversiteyi bitirmiş olduğu halde çalışmayan bir gelin almayı göze alabiliyorlar mı? Veya kız babaları artık kızlarının meslek okuyup meslek sahibi olmasını neden istiyorlar?

Kadın ve erkeğin eşit şekilde çalışma hayatına katılması ister istemez aile içindeki bütün dengeleri değiştirmektedir.

Yanlış anlaşılmasın bunun kötü veya iyi olduğunu söylemiyorum. Şu an itibariyle sosyolojik gerçekliğimiz ile aile değerlerimiz arasında ciddi bir açıklık var. Aile değerleri dediğimiz şey metafizik sabitelere konu şeyler değil. Bazı geleneklerden koptuk ama kendimize yeni gelenekler ve bu geleneklere uygun değerler oluşturamadık daha.

Bugünün dünyasında kadın ve erkek rollerini değiştiren İstanbul Sözleşmesi değil. Ona bundan dolayı öfkelenmek belki bizi rahatlatır, ama sözleşme lağvedilse bile birçok sorunumuz çözülmeyecek. Sözleşmeyi savunanlar için de aynı şey geçerli: Sözleşme sonuna kadar uygulansa bile kadına yönelik şiddete bir çare olmuyor, gördük işte. Meğerki, İstanbul Sözleşmesi savunmasında kadına yönelik şiddet, metnin asıl niyetine, cinsiyet rolleri söylemi üzerinden eş cinselliğin meşrulaştırılmasına, normalleştirilmesine ve yasal dayanaklara kavuşturulmasına bir kalkan oluşturmasın. Sözleşmeyi savunanlar mertçe buradan savunsun, karşı çıkanlar da buradan karşı çıksın. Kimin ne dediği daha iyi anlaşılır.

O zaman geri kalan konular üzerinde işin içine sosyoloji, antropoloji, psikoloji, psikiyatri, ilahiyat ve hukuk nazarından daha doğrudan tartışırız.

Yasalar, Yorumları, Uygulamaları ve Etkileri

İstanbul Sözleşmesi üzerine yazdıklarımıza gelen tepkiler, tam da beklediğimiz tepkilerdi aslında. Birçok konu gibi İstanbul Sözleşmesi etkisi, içeriği, bağlamı ve anlamı üzerine hiç kimsenin vakıf olmadan komplaktığı bir konu haline gelmiş bulunuyor. Oysa neyi tartıştığımızı bilebilmek için bile her şeyden önce sözleşmenin birbirinden ayrıştırılması gereken yanları var.

Mesela, konu kadına yönelik şiddetin engellenmesi mi, yoksa bu sözleşmeye hâkim olan ve eş cinselliği meşrulaştıran toplumsal cinsiyete dair dili midir? Konu kadına yönelik şiddet ise bu sözleşmenin bu amacı gerçekten gerçekleştirip gerçekleştirmediğine dair bir etki analizi yeterince yapıldı mı, yapılıyor mu? Böyle bir tartışmayı açmaya, yürütmeye hazır mıyız?

Böyle bir soruyu bile duymaya tahammül etmeden insanları yargısız infaz etmeye kalkışanlar meğer aslında ne kadar da şiddete meyilliymiş! Bunların şiddetini ve celalini gördükçe, kadına yönelik şiddeti engellemenin bunlara kalmış olma ihtimalinden dolayı hayıflanmamak mümkün değil.

Ne laftan anlayan ne söz dinleyen, ilk duydukları lafların peşine takılarak bir linç güruhuna kapılan bu tipler zaten toplumsal şiddetin en büyük kaynağı. Bu kafadan kadına da çocuğa da kendilerinden zayıf her insana da her türlü şiddet beklenir. Çünkü anlayışsızlar. Çünkü laf dinlemiyorlar. Çünkü çok bilmişler. Bütün bilgileri, verileri, yemiş yutmuşlar, hiç kimseden hiçbir şey dinlemeye ihtiyaçları yok. İçeriğini, anlamını ve etkisini bilmedikleri bir belgeyi holiganca savunurken dillerinden herkese bulaşan şiddet dökülüyor. Fanatikçe ve içeriğini bilmeden savunuyorlar, çünkü bir noktadan sonra artık o sözleşme belgesi fetişleşmiştir. Bir kutsala dönüşmüştür. Ona atfedilen kurtarıcılık, koruyuculuk artık onu sosyolojinin değil psikiyatrinin, belki de teolojinin konusu haline getirmiştir.

Söylediğimiz şey çok açık. İstatistiki rakamlar ortada. Sözleşmenin imzalandığı tarih 2011, uygulamaya başlandığı tarih 2014. O tarihten bu yana bu sözleşmenin de ruhuna uymak adına sözüm ona kadını korumaya yönelik bir dizi yasal düzenleme yapıldı. Bu düzenlemelerde kadına yönelik şiddete hiçbir tolerans tanımayan yargı(ç) teamülleri

bile radikal anlamda değişti. En ufak bir şikâyetle veya aile içi ihtilafta kadının beyanı baz alınmak suretiyle kadın lehine kararlar alınmaya başlandı. Aile içinde kadın ve erkek arasında bir ihtilafta kadının beyanı hâkimin de kararı haline geldiği için hemen uzaklaştırma kararı verilmeye başlandı. Bu yönde alınan kararlar o kadar yaygınlık kazandı ki, şu anda Türkiye’de evden uzaklaştırılmış koca meselesi dünyada başka hiçbir ülkeyle karşılaştırılamayacak kadar arttı.

Sadece bu bile ciddi bir toplumsal sorun haline gelmiş bulunuyor. Üstelik sadece erkeği değil, daha ziyade kadını ve ailenin diğer efradını olumsuz olarak etkileyen bir sorun. Üstelik normal iki insan arasında çıkan şikâyet konusu bir ihtilafta taraflardan biri şikayetini çektiğinde dava düştüğü halde aile içi kavgalarda kadın şikayetini geri çekse bile konu bir kamu davası olarak sürdürülmektedir.

Bu ve bunun gibi birçok yeni uygulamanın kadına yönelik şiddette caydırıcı olacağı varsayılmıştır ki, geçen süre bütün bu tedbirlerin hiçbir caydırıcı etki göstermemiş olduğunu göstermiştir. Hatta 2014’ten bu yana şiddet vakalarında bir artış kaydedildiğine göre sözleşmenin veya bu konudaki yasal düzenlemelerin etkisi üzerine daha soğukkanlı bir sorgulama yapmanın gereği ortaya çıkmıştır.

Yasa çıkarmak çok kolay ama çıkarılan yasanın toplumsal etkisini görmek, hesap edebilmek o kadar kolay olmayabiliyor. Bugün kadını korumak üzere çıkarılan yasaların bizatihi kadını daha fazla mağdur etmesi, onu şiddete daha fazla açık hale getirmesi söz konusu olabiliyor.

Doğrusu sözleşmeyi eleştirenlerden hiç kimsenin kadına yönelik şiddete karşı adli veya kolluk tedbirleri alınması hususunda itirazlarının olduğunu sanmıyorum. Ancak bunun yöntemi hususunda akla ilk gelen seçenekler konusunda temkinli olunması gerektiği hususunu yeterince görmüş olmalıyız.

Bilmeliyiz ki, tek sorunumuz yasalar olmadığı gibi sorunlarımızın tek çözümü de yasalar çıkarmak değildir. Zira görüyoruz ki, her şeyin yasalara bağlandığı yerde, yani vicdana göstere göstere güvenilmediği yerde, vicdan da intikamın feci bir biçimde alıyor ve yasaları geçersiz hale getiriyor gibi. Vicdan olmasa, merhamet olmasa, sorumluluk olmasa kadını erkeğe, çocuğu zalim ebeveyne, kadını kadına, küçüğü büyüğe, işçiyi işverenine karşı koruyacak hangi yasa olabilir?

Daha önce de söylemiştik, belki olayı başlıca kadına karşı şiddet diye görmekle başlıyor her şey. Sorun insanların sahip oldukları gücü sorumsuzca kullanma konusunda sergiledikleri kontrolsüz-

lük. Sorun erkeğin kadına yönelik şiddetinden ibaret değildir. Bu sorun güçlü olanların kendilerinden daha zayıf olanlara, varlıklı olanların yoksullara, büyüklerin küçüklere nasıl davranmaları gerektiği hususunda tabi olmaları gereken güçlü bir toplumsal ahlakla ilgili bir sorundur.

Bütün bunlar ayrıca ve etraflıca tartışılır elbet. Ancak sözleşme ile ilgili tek konu kadına yönelik şiddet değil. Asıl itiraz onun cinsiyetleri birbirine karıştıran ve belirsizleştiren dilidir ve bu yönüyle hiçbir etkisi olmasa bile böyle bir sözleşmenin Türkiye gibi bir ülkenin kabul edeceği bir belge olması mümkün değildir.